15. 8. 2019

ID: 109776

Restituce

Měla a mohla-li určitá osoba vědět, že v době rozhodné pro uplatnění restitučního nároku ve vztahu k určité nemovitosti je osobou oprávněnou k jeho uplatnění a že některý z restitučních důvodů výslovně dopadá na její situaci, nelze považovat bez ohledu na další vývoj judikaturního výkladu těchto restitučních důvodů za porušení jejího práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny či na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny, jestliže obecné soudy zamítnou její žalobu na určení vlastnického práva k nemovitosti s odkazem na to, že by tím byl obcházen účel a smysl daného restitučního právního předpisu.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 987/18, ze dne 2.7.2019)

Ústavní soud rozhodl o ústavních stížnostech stěžovatelek I. M.Č., zastoupené Mgr. J.D., advokátem se sídlem P., a II. N.H., zastoupené JUDr. T.K., advokátem se sídlem P., proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 30. 3. 2015, č. j. 5 C 264/2010-351, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. 1. 2016, č. j. 68 Co 399/2015-418, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2017, č. j. 28 Cdo 5557/2017-482, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 9, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a hlavního města Prahy, se sídlem P., zastoupeného JUDr. J.M. st., advokátem se sídlem P., jakožto vedlejšího účastníka řízení, tak, že ústavní stížnosti se zamítají.

Z odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 16. 3. 2018, která splňuje všechny formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka I. domáhá zrušení napadených rozhodnutí obecných soudů proto, že dle jejího názoru jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu vlastnictví dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 3. 2018, která rovněž splňovala všechny formální náležitosti dle zákona o Ústavním soudu, se stěžovatelka II. dožadovala zrušení týchž napadených rozhodnutí obecných soudů, a to pro údajné porušení svých ústavně zaručených základních lidských práv dle čl. 11 Listiny, čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Usnesením Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018 byly ústavní stížnosti stěžovatelky I. (vedená pod sp. zn. I. ÚS 987/18) a stěžovatelky II. (vedená pod sp. zn. II. ÚS 1008/18) spojeny ke společnému řízení pod sp. zn. I. ÚS 987/18. Ústavní soud tak nyní rozhoduje o obou těchto ústavních stížnostech.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatelky se v řízení před obecnými soudy v procesním postavení žalobkyň domáhaly žalobou podanou u Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále jen "nalézací soud") proti vedlejšímu účastníkovi v procesním postavení žalovaného určení, že jsou výlučnými vlastnicemi pozemku parc. č. X o výměře 373 m2, druh pozemku ostatní plocha, způsob využití zeleň, v katastrálním území 731676 Černý Most, obec Praha, okres hlavní město Praha, katastrální pracoviště Praha, pro katastrální území

731676 Černý Most (dále jen "předmětný pozemek", a to bez ohledu na to, jak byl v kterém období evidenčně či katastrálně vymezen), a to každá jednou ideální polovinou. Podstatu sporu před obecnými soudy lze shrnout následovně:

4. Stěžovatelky byly v katastru nemovitostí zapsány jako vlastnice (každá jedné ideální poloviny) předmětného pozemku, přičemž právním titulem jejich vlastnického práva mělo být právní nástupnictví po jeho předchozích vlastnících, respektive po vlastnících jiných pozemků, z nichž byl následně různými administrativně-technickými úkony veřejné správy předmětný pozemek vytvořen. V rámci obnovy katastrálního operátu, ukončené v roce 2008, bylo k předmětnému pozemku zapsáno duplicitní vlastnické právo stěžovatelek i vedlejší účastnice, neboť dvě do té doby existující parcely, u nichž bylo u jedné zapsáno vlastnické právo hlavního města Prahy a u druhé stěžovatelek, se překrývaly.

5. V roce 1952 byl předmětný pozemek přikázán do povinného pachtu dle zákona č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, v tehdy platném a účinném znění (dále jen "zákon č. 55/1947 Sb."). Následně byl předmětný pozemek, respektive práva k jeho hospodářskému využívání, převáděn mezi různými organizacemi, až byl v roce 1983 převeden hospodářskou smlouvou z Československého státu - Drůbežářství n. p. Xaverov na Výstavbu hlavního města Prahy. Předmětný pozemek byl následně začleněn do výstavby sídliště Černý Most, kde na něm z části byla vybudována základní škola. Vedlejší účastník tak své vlastnické právo odvozuje v podstatě od skutečnosti, že předmětný pozemek byl ve vlastnictví organizace jí zřízené ke dni účinnosti zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, eventuálně od toho, že je na základě dobré víry vyvolané tímto právním předpisem vydržela nejpozději v roce 2001.

6. Obecné soudy vzaly za prokázané, že žádným výslovným individuálním právním aktem nebyl předmětný pozemek vyvlastněn, nebyl od právních předchůdců stěžovatelek ani smluvně získán, nicméně od roku 1952 byli tito předchůdci zbaveni jakékoliv dispozice s ním a fakticky své vlastnické právo nevykonávali.

7. Nalézací soud nejprve svým rozsudkem ze dne 15. 10. 2012. č. j. 5 C 264/2010-177 žalobě vyhověl v plném rozsahu, nicméně k odvolání vedlejšího účastníka Městský soud v Praze (dále jen "odvolací soud") svým usnesením ze dne 9. 9. 2013, č. j. 68 Co 163/2013-235, tento rozsudek zrušil a věc vrátil zpět nalézacímu soudu k dalšímu řízení. Tato dvě rozhodnutí předmětem řízení u Ústavního soudu stěžovatelky neučinily, na základě uvedeného usnesení odvolacího soudu však věc vstoupila do opakovaného projednání před nalézacím soudem, které vyústilo ve vydání jeho napadeného rozsudku, konkretizovaného výše v návětí.

8. Nalézací soud v tomto svém prvním rozsudku nahlížel na spor mezi stěžovatelkami a vedlejším účastníkem jakožto na spor tzv. z duplicity vlastnického práva a posuzoval toliko, kdo své vlastnické právo doložil. To u stěžovatelek shledal, u vedlejšího účastníka nikoliv. Odvolací soud mu však uložil, aby věc posoudil i v kontextu zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o půdě") a ustálené judikatury týkající se zákazu obcházet restituční právní předpisy žalobou na určení.

9. V souladu se závazným právním názorem odvolacího soudu nalézací soud doplnil dokazování, svým napadeným rozsudkem žalobu zamítl a žádnému z účastníků řízení nepřiznal náhradu nákladů řízení. Stěžovatelky se proti tomuto rozsudku odvolaly v plném rozsahu a vedlejší účastník v rozsahu výroku o náhradě nákladů řízení, přičemž odvolací soud svým napadeným rozsudkem v rozsahu výroku o věci samé napadený rozsudek nalézacího soudu potvrdil a na podkladě odvolání vedlejšího účastníka jej změnil tak, že vedlejšímu účastníkovi přiznal náhradu nákladů řízení před soudem nalézacím. Rovněž mu přiznal náhradu nákladů odvolacího řízení. Stěžovatelky napadly tento

rozsudek odvolacího soudu dovoláním, jež však Nejvyšší soud odmítl svým usnesením vymezeným výše v návětí s tím, že žádnému účastníkovi řízení nepřiznal náhradu nákladů dovolacího řízení.

10. V napadených rozhodnutích obecných soudů tyto zastávaly v zásadě totožný právní názor, že žaloba na určení vlastnického práva stěžovatelek k předmětnému pozemku je nepřípustným obcházením restitučních právních předpisů. Stěžovatelky byly oprávněnými osobami dle § 4 zákona o půdě, a měly tedy uplatnit nárok ve smyslu § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě. Stěžovatelky (respektive jejich právní předchůdci) sice nebyly zbaveny vlastnického práva, zákon o půdě však toto nutně pro úspěšné uplatnění restitučního nároku nevyžaduje, neboť předpokládá i situace, v nichž došlo k faktickému odnětí vlastnického práva bez jakéhokoliv právního důvodu, např. § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě.

11. Ve smyslu ustálené judikatury pak podle obecných soudů nelze na osoby oprávněné ve smyslu § 4 zákona o půdě vztahovat požadavek na uplatnění nároku podle tohoto zákona jedině tehdy, jestliže v době určené k jeho uplatnění byly v dobré víře, že jsou skutečně vlastníky, stát se k nim jakožto k vlastníkům choval a tyto osoby fakticky vlastnické právo i vykonávaly. Pouhý zápis vlastnického práva v katastru nemovitostí pak dle obecných soudů nepostačuje k založení této dobré víry, přičemž stěžovatelky neprokázaly, že by s nimi (resp. s jejich právními předchůdci) jako s vlastnicemi stát nakládal, navíc v situaci, kdy na jejich pozemku stálo sídliště a tyto byly zbaveny jakékoliv faktické dispozice s ním, nemohly být v dobré víře, že předmětný pozemek je v jejich vlastnictví. Měly tak uplatnit restituční nárok a neučinily-li tak, nemohou se domoci svého vlastnického práva k předmětnému pozemku uplatněním žaloby na určení vlastnického práva k němu.

III. Argumentace stěžovatelek

12. Stěžovatelka I. namítá proti napadeným rozhodnutím 1) nepřiznání ochrany vlastnickému právu stěžovatelek a 2) skutkovou odlišnost od dřívější judikatury. Stěžovatelka II. namítá 3) porušení principu materiální publicity, 4) absenci jakéhokoliv důvodu pochybovat o svém vlastnickém právu, 5) nesprávnou aplikaci ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě. V podrobnostech lze námitky stěžovatelek vymezit následovně:

13. Ad 1) stěžovatelka I. obrací pozornost ke skutečnosti, že nikdy vlastnického práva k předmětnému pozemku nepozbyla, neboť na stát v období po tzv. vítězném únoru nikdy vlastnické právo nepřešlo ani nebylo převedeno, vždy šlo toliko o převod práva užívacího. Stěžovatelky a jejich právní předchůdci byli vedeni v nepřetržité řadě jako vlastníci předmětného pozemku od období první republiky až do roku 2007, kdy chybou v evidování nemovitostí došlo k zápisu duplicitního vlastnického práva. V době výstavby sídliště Černý Most byly potřebné pozemky vykupovány od vlastníků uvedených v příslušné evidenci, nicméně od stěžovatelek (jejich právních předchůdců) stát předmětný pozemek nevykoupil. Z toho je dle stěžovatelky I. zřejmé, že ani totalitní stát, který základní lidská práva nerespektoval, si nedovolil pozemky fakticky přivlastnit bez získání platného právního titulu. Od stěžovatelek jej však nezískal. Rovněž byly stěžovatelky utvrzovány ve svém přesvědčení, že jsou vlastnicemi předmětného pozemku, neboť až do roku 1994 bylo vydáno několik soudních rozhodnutí v dědických řízeních, v nichž bylo jejich vlastnické právo k předmětnému pozemku konstatováno. Nadto např. v roce 2004 se na stěžovatelky vedlejší účastnice obrátila s návrhem na dořešení majetkoprávního vypořádání předmětného pozemku (resp. toho jeho "předchůdce", u nějž byly jako vlastnice zapsány stěžovatelky, ale později se ukázalo, že se jeho parcela překrývá s parcelou ve vlastnictví vedlejšího účastníka).

14. Ad 2) stěžovatelka I. upozorňuje, že judikatura, o níž se obecné soudy opírají, na její případ vzhledem ke skutkovým odlišnostem nedopadá. Stěžovatelky nikdy o své vlastnické právo nebyly připraveny, toto jim vždy zůstalo a pouze užívací práva byla převáděna na různé organizace činné v rámci předlistopadového socialistického státu. Stěžovatelka I. se odvolává na závěry nálezu sp. zn. I.

ÚS 3248/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 95/61 SbNU 463), podle nějž byl-li někdo v dobré víře, že je vlastníkem, až do uplynutí lhůty k uplatnění restitučního nároku, nelze zpravidla považovat později podanou určovací žalobu za obcházení restitučních právních předpisů. Ve stěžovatelčině případě tak nemohlo jít ani o to, že by se stát ujal vlastnického práva bez právního důvodu, neboť stěžovatelky, resp. jejich právní předchůdci, nikdy o vlastnické právo k předmětnému pozemku nepřišli. S touto námitkou se přitom žádný z obecných soudů nevypořádal.

15. Ad 3) se stěžovatelka II. odkazuje na princip materiální publicity. Jako vlastnice byly stěžovatelky zapsány nejen v příslušné evidenci před rokem 1993, ale i v katastru po roce 1993, a to až do roku 2007, kdy teprve byl v katastru učiněn duplicitní zápis vlastnického práva. Po roce 1993 byl navrácen princip materiální publicity, na nějž se stěžovatelky spoléhaly. Uvedl-li Nejvyšší soud, že nezahrnutí předmětného pozemku do dědického řízení v roce 1985 mělo zpochybnit kontinuitu vlastnického práva, pak stěžovatelka II. kontruje, že tato skutečnost je irelevantní, neboť dědictví na ni přešlo okamžikem úmrtí, a tedy jeho dodatečné projednání v roce 1994 nemohlo hrát v kontinuitě vlastnického práva žádnou roli.

16. Ad 4) stěžovatelka II. argumentuje obdobně jako stěžovatelka I. ve své námitce 1), zdůrazňujíc přitom význam důvěry v zápis svého vlastnického práva v katastru nemovitostí a předchozích evidencích.

17. Ad 5) stěžovatelka II. předkládá stanovisko, že obecné soudy nesprávně aplikovaly ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě. K tomu uvádí, že toto ustanovení na nyní projednávaný případ vůbec nedopadá. Dle stěžovatelky II. se totiž toto ustanovení vztahuje toliko na případy, kdy kromě práva užívacího dotčené pozemky zároveň i přešly na stát či jeho organizace. Nepostačovalo tedy to, že se předmětný pozemek dostal do nuceného pachtu, pokud současně nepřešlo vlastnické právo k němu na stát. Stěžovatelka II. se v tomto ohledu odkazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 26 Cdo 15/2001 a na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 96/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 38/3 SbNU 275). Stěžovatelka II. nesouhlasí s argumentem obecných soudů, že tento nález byl překonán stanoviskem pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 5/97 ze dne 4. 11. 1997 (ST 5/9 SbNU 345), neboť jeho závěry dle stěžovatelky II. obecné soudy aplikovaly účelově, kdy situace řešená v tomto stanovisku se od její liší. Toto stanovisko totiž vycházelo ze situace, kdy kromě pouhého zavedení užívacího práva ve prospěch třetích osob dotčené pozemky rovněž následně přešly na stát v podobě odúmrti. V kontrastu k tomu pak vlastnické právo k předmětnému pozemku stěžovatelky a jejich právní předchůdci nikdy nepozbyli.

18. Ústavní soud si ve věci vyžádal vyjádření ostatních účastníků řízení a rovněž spisový materiál, z nějž ověřil průběh řízení před obecnými soudy tak, jak byl zaznamenán ve zhuštěné podobě výše v části II. tohoto nálezu.

19. Nalézací soud a odvolací soud v podstatě odkázaly na odůvodnění svých napadených rozhodnutí, s nimiž se i po seznámení se s obsahem obou ústavních stížností nadále ztotožňují.

20. Nejvyšší soud rovněž setrvává na svých právních závěrech vtělených do svého napadeného usnesení, blíže vysvětlených v jeho odůvodnění. K tomu pouze zrekapituloval, že zcela v intencích judikatury Nejvyššího soudu (zejména rozsudku velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001) a stanoviska pléna sp. zn. Pl.ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST 21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) vyšel v posuzované věci z toho, že se nelze domáhat určení vlastnického práva k věci, ohledně jejíhož vydání mohl domnělý vlastník uplatnit restituční nárok, ale neučinil tak. V souladu se závěry stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 5/97 ze dne 4. 11. 1997 (ST 5/9 SbNU 345), na něž navázala nálezová judikatura Ústavního soudu, pak Nejvyšší soud za osobu oprávněnou k uplatnění restitučního nároku podle zákona o půdě nepovažoval jenom vlastníka, ale pro účely restitučního nároku dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě

i jiné osoby, jejichž majetek byl podroben tzv. nuceným nájmům. Právě restituční důvod dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě ve věci stěžovatelek byl dle Nejvyššího soudu dán.

21. Nejvyšší soud dále s odkazem na uvedené judikáty a stanoviska zkoumal i to, zda v případě stěžovatelek není dána výjimka z pravidla, že určovací žalobou nelze obcházet restituční právní předpisy, přičemž dospěl k závěru, že tomu tak není. Ustálená judikatura podle něj formuje pro uplatnění takové výjimky požadavek, který v případě stěžovatelek naplněn nebyl. Tímto požadavkem je absence pochybností dotčené osoby o jejím vlastnickém právu, která se opírá jak o zápis v katastru, tak o faktický stav, tj. o stav, v němž dotčená osoba jako vlastník s věcí nakládá a ze strany státu je jako vlastník respektována. V případě stěžovatelek se však stát zmocnil předmětného pozemku již v 50. letech a od té doby s ním nakládal dle své vůle. Stěžovatelky tak předmětný pozemek rozhodně neužívaly fakticky jako vlastnice, což ani dost dobře nebylo možné, neboť tento je součástí sídliště Černý Most a zastavěn stavbou ve vlastnictví jiné osoby. Další ustálená judikatura, podotkl závěrem Nejvyšší soud, pak rovněž pouhý duplicitní zápis vlastnického práva nepovažuje sám o sobě za důvod k obcházení restitučních předpisů.

22. Vedlejší účastník se k oběma ústavním stížnostem vyjádřil s oporou v podstatě o shodnou argumentaci, jakou uplatnil i Nejvyšší soud. Tu rozvedl zejména tak, že zatímco stěžovatelky nesplňují předpoklad z výjimky nemožnosti obcházet určovací žalobou restituční předpisy, vedlejší účastník naopak celou dobu o svém vlastnictví nemohl objektivně pochybovat. Zapsán v katastru nemovitostí u jedné z překrývajících se parcel byl rovněž, fakticky se jako vlastník k předmětnému pozemku choval (vybudoval zde sídliště) a stát se k němu jako k vlastníkovi choval. Již z toho dle vedlejšího účastníka vyplývá, že vlastnické právo stěžovatelek k předmětnému pozemku bylo v době běhu lhůty k uplatnění restitučních předpisů zpochybněno, a tedy těmto nemohla vzniknout dobrá víra, jež by nyní odůvodňovala výjimku ze zákazu obcházení restitučních předpisů určovací žalobou. Rovněž vedlejší účastník poznamenal, že vzhledem k tomu, že předmětný pozemek byl zastavěn, jeho vydání by bylo značně komplikované. Pokud by stěžovatelky řádně uplatnily své restituční nároky, bylo by bývalo nejpravděpodobněji došlo jen k vydání náhradního pozemku či finanční náhrady.

23. Stěžovatelka I. využila svého práva repliky. V ní uvedla, že specifičnost jejího případu jej vymyká ze závěrů uvedené judikatury obecných soudů i Ústavního soudu. Tuto specifičnost spatřuje zejména v již uvedených skutečnostech (že stát od ní předmětný pozemek nevykoupil, ačkoliv jiné pozemky, na nichž mělo být vybudováno sídliště Černý Most, vykupoval či vyvlastňoval), o své vlastnické právo nikdy nepřišla, a toto nebylo zpochybňováno až do roku 2007. Jestliže restituční zákonodárství sloužilo ke zmírnění křivd, pak napadenými rozhodnutími se stát dopustil ve vztahu ke stěžovatelkám vytvoření křivdy nové. Stěžovatelka I. rovněž nevěděla, že existuje překrývající se parcela a že v příslušné evidenci bylo k této parcele uvedeno vlastnické právo vedlejšího účastníka, přičemž pozemková evidence navíc není to samé jako katastr nemovitostí. Hospodářské dopady vydání předmětného pozemku nejsou v této věci relevantní, neboť v původním řízení před obecnými soudy šlo o určení vlastnického práva k předmětným pozemkům, které buď dáno je, nebo není. Důsledky tohoto určení předmětem původního řízení vůbec nebyly.

24. Rovněž stěžovatelka II. zaslala Ústavnímu soudu svou repliku. V ní v zásadě zopakovala podstatné body své argumentace uplatňované již v ústavní stížnosti.

IV. Posouzení Ústavním soudem

25. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen: "Ústava") jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné

povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

26. Po seznámení se s obsahem ústavních stížností, jejich příloh, následných procesních vyjádření a spisového materiálu Ústavní soud nemohl shledat ústavní stížnost v plném rozsahu zjevně neopodstatněnou. Nynější věc závisí na posouzení dvou základních otázek. Za prvé, zda stěžovatelky byly osobami oprávněnými uplatnit ve vztahu k předmětnému pozemku restituční nárok ve smyslu § 4 zákona o půdě, a pokud ano, pak za druhé, zda neuplatnění tohoto nároku muselo vést k zamítnutí určovací žaloby.

27. Obecné soudy v čele s Nejvyšším soudem na obě tyto otázky odpověděly kladně. V napadených rozhodnutích i ve vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice byla uvedena notoricky známá judikatura, jakož i stanoviska Ústavního soudu, k otázce vztahu uplatnění nároku podle restitučního předpisu a žaloby na určení vlastnického práva. Obecné soudy uplatnily mnohokráte opakovaný právní názor, že při neuplatnění restitučního nároku ve lhůtě k tomu určené není možno domáhat se v zásadě stejného výsledku později podanou žalobou na určení vlastnického práva.

28. Vycházely přitom shodně ze závěru, že stěžovatelky byly oprávněnými osobami ve smyslu § 4 zákona o půdě k uplatnění restitučního nároku podle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě. Předmětný pozemek totiž byl v roce 1952 předán do užívání právnické osobě na základě zákona č. 55/1947 Sb., což stěžovatelky ani nepopírají. Stěžovatelka II. však ve své ústavní stížnosti uvedla námitku 5), která však zpochybňuje, že pouhé předání do užívání bez současného či následného odnětí vlastnického práva postačuje k založení tohoto restitučního nároku. S touto námitkou se ani napadená rozhodnutí, ani obecné soudy a vedlejší účastník ve svých procesních vyjádřeních nijak nevypořádali. Vycházeli přitom toliko z premisy, že ve smyslu ustálené judikatury se u restitučního nároku dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě vůbec pozbytí vlastnického práva nevyžadovalo.

29. Pokud by tedy stěžovatelka II. měla pravdu v tom, že stěžovatelkám restituční nárok dle ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě ani podle jiného ustanovení nesvědčil, celá právní konstrukce, podle níž nelze restituční předpisy obcházet podáním určovacích žalob, respektive podle níž nelze neuplatnění restitučního nároku řádně a včas zhojit následným podáním určovací žaloby, by se rozpadla. Nevyhovění žalobě stěžovatelek s oporou o tuto právní konstrukci by tak zakládalo porušení jejich práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť vadnou aplikací podústavního práva by stěžovatelky byly soudní ochrany zbaveny. Ústavní soud tak nemohl ústavní stížnosti odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, ale musel se výše nastíněnými otázkami zabývat.

A. K prvé otázce

V. Obecná východiska

30. Ústavní soud na tomto místě považuje za vhodné připomenout předchozí právní závěry učiněné obecnými soudy i jím samotným, které jsou pro posouzení nynější věci rozhodné a kterých se stěžovatelky, obecné soudy i vedlejší účastník zhusta dovolávali.

31. Stěžejním je pochopitelně závěr, že žalobou na určení vlastnického práva nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství [stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. 11. 2005 (ST

21/39 SbNU 493; 477/2005 Sb.) či nález sp. zn. I. ÚS 185/05 ze dne 3. 1. 2006 (N 1/40 SbNU 3)], což v zásadě znamená, že pokud určitá osoba byla oprávněna uplatnit ohledně určité nemovité věci restituční nárok, měla tak učinit, a pokud tak neučinila, nemůže se následně domáhat určení vlastnického práva k takové věci určovací žalobou podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

32. Na tento závěr navazuje i judikatura Nejvyššího soudu, podle níž osoba, jejíž nemovitost převzal stát bez právního důvodu v rozhodném období dle § 4 zákona o půdě a za podmínek v tomto zákoně stanovených, se nemůže domáhat ochrany svého vlastnického práva ani cestou žaloby na určení vlastnického práva, ani cestou tzv. vlastnické žaloby (rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001). Tím byl překonán dříve platný právní názor, že § 6 zákona o půdě neupravuje zánik vlastnického práva, a proto možnost domáhat se restitučního nároku podle tohoto ustanovení nezbavuje vlastníka možnosti uplatnit ochranu svého vlastnického práva podle občanskoprávních předpisů (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. 28 Cdo 49/98, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2001, sp. zn. 28 Cdo 779/2001 či stěžovatelkou II. odkazovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 26 Cdo 15/2001).

33. Tyto názory nemají být jakousi snahou o revizi účelu restitučních předpisů. Restituční předpisy nesledují jako svůj cíl porušení vlastnických práv, nýbrž posilují spolehlivost a jistotu vlastnických vztahů zejména tím, že zákon o půdě dává oprávněným osobám dostatek možnosti k ochraně jejich práv [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 22/98 ze dne 25. 3. 1999 (U 27/13 SbNU 487)].

34. Specificky k § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě se Ústavní soud vyslovil tak, že oprávněnými osobami jsou všechny osoby uvedené v § 4 zákona o půdě, nejen vlastníci, a že i tzv. nucené nájmy jsou z pohledu zákona o půdě křivdou, již se tento zákon klade za cíl zmírnit [stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 5/97 ze dne 4. 11. 1997 (ST 5/9 SbNU 345), shodně nález sp. zn. II. ÚS 267/96 ze dne 10. 12. 1997, (N 154/9 SbNU 339), nález sp. zn. IV. ÚS 116/2000 ze dne 22. 5. 2000 (N 72/18 SbNU 131) či usnesení sp. zn. I. ÚS 108/95 ze dne 7. 5. 1998]. Tímto stanoviskem byl překonán nález sp. zn. IV. ÚS 96/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 38/3 SbNU 275), podle nějž § 6 odst. 1 písm. t) pod rozsah restituční části zákona o půdě nespadá, neboť tento důvod neodpovídá situaci, v níž by vlastník nemovité věci své vlastnické právo pozbyl, jelikož v něm byl pouze výrazně omezen.

35. Přikázáním do užívání právnické osoby ve smyslu § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě se rozumí zamezení vlastníkovi vykonávat k věci svou moc, aniž však nutně dochází k odnětí vlastnického práva (rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 2. 1995, sp. zn. 7 A 16/93). Výslovné odnětí vlastnického práva (jeho zbavení, nucený převod atd.) se podle judikatury obecných soudů za podmínku uplatnění restitučního nároku dle zákona o půdě nevyžaduje. Pokud došlo k faktickému převzetí nemovitosti státem (tento se nad ní ujal držby), aniž by však formálně došlo i k zbavení vlastnického práva původního vlastníka, byl tím založen restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, podle nějž vznikl oprávněné osobě nárok na vydání nemovité věci tehdy, jestliže ji stát převzal bez právního důvodu. I v těchto případech obecně nelze uplatnit žalobu na určení vlastnického práva, nebyl-li ve lhůtě k tomu určené uplatněn restituční nárok dle zákona o půdě (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2018, sp. zn. 28 Cdo 2150/2016, které de facto potvrdilo i usnesení sp. zn. II. ÚS 2763/18 ze dne 16. 10. 2018).

36. Restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě je v judikatuře obecných soudů pojímán poměrně široce. Zakládá jej nejen tzv. faktická okupace nemovitosti (tj. nakládání s ní státem, jako kdyby mu vlastnicky patřila, bez jakéhokoliv formálního úkonu či individuálního právního aktu, který by vlastníka zbavoval vlastnického práva), ale např. i neplatný právní titul, jímž stát vlastnické právo měl nabýt (srov. rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2007, sp. zn. 31 Cdo 1529/2004, Rc 72/2006).

37. Podmínkou převzetí určité nemovitosti státem bez právního důvodu dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě však bylo faktické zmocnění se této nemovitosti státem či jeho organizacemi, tj. faktické nakládání s ní jako s vlastní. Aby tento restituční nárok byl založen, musely stát či jeho organizace převzít držbu dotčené nemovitosti, a to třebas i držbu neoprávněnou (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. 22 Cdo 18/2006, Rc 62/2008; či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2013, sp. zn. 22 Cdo 4560/2011). Pokud stát pouze deklaroval převzetí nemovitosti, fakticky se však moci nad ní nechopil, restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě nevznikl (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2006, sp. zn. 22 Cdo 25/2006, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3249/2011, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1211/2015).

38. Tato obecná východiska nejsou v rozporu ani s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Ten nepřiznává ochranu vlastnictví v případech, kdy jde toliko o naději, že "obživne" dlouho "vyhaslé" vlastnické právo, jež nemohlo být po dlouhou dobu vykonáváno (srov. např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 4. 2016 ve věci Topallaj proti Albánii, č. stížnosti 32913/03, bod 88.; či ze dne 18. 3. 2008 ve věci Dohlar proti Slovinsku, č. stížnosti 66822/01, bod 64.; a mnohá další), či bylo-li podmíněno uplatněním nároku, který zanikl nesplněním předepsaných podmínek (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 1. 2003 ve věci Kopecký proti Slovensku, stížnost č. 44912/98, bod 25.; ze dne 4. 3. 2003 ve věci Jatner proti Slovensku, stížnost č. 39050/97, bod 27.; usnesení velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 7. 2002 ve věci Poláček a Poláčková proti České republice, č. stížnosti 38645/97, bod 62.; či usnesení velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 7. 2002 ve věci Gratzinger a Gratzingerová proti České republice, č. stížnosti 39794/98, bod 69.; a mnohá další).

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatelek

39. Vztáhne-li Ústavní soud závěry uvedené v předchozí části na nynější případ, nemůže než uzavřít, že obecné soudy z ústavněprávního hlediska nepochybily, pokud žalobu stěžovatelek považovaly za zakázané obcházení restitučních předpisů. Ústavní soud se však bez dalšího nemůže ztotožnit se závěrem obecných soudů o tom, že v případě stěžovatelek byl naplněn důvod k restitučnímu nároku dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě. Nelze totiž zcela pominout námitku 5) stěžovatelky II., že ve věci rozhodující stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 5/97 se vztahuje k poněkud odlišné situaci, neboť řešilo případ, v němž vlastnické právo na stát přešlo v důsledku odúmrti, k níž došlo až po zavedení tzv. nuceného nájmu (pachtu), v jehož důsledku tedy stát nabyl vlastnické právo k dotčené nemovitosti.

40. Vzhledem k povaze vydání nemovitostí ve smyslu zákona o půdě, jíž nepochybně bylo nabytí vlastnického práva ve všech jeho složkách osobě, která úspěšně uplatnila restituční nárok dle tohoto zákona, totiž nelze a priori za nerozumnou považovat její konstrukci, že pro účely § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě se vyžadovalo nejen zavedení tzv. nuceného nájmu, ale ještě následný převod či přechod vlastnického práva na stát. Ústavní soud dává tedy stěžovatelce II. za pravdu v tom, že s touto námitkou se obecné soudy dostatečně nevypořádaly, ačkoliv tak učinit měly, neboť šlo o otázku právní, na níž jejich napadená rozhodnutí závisela.

41. Tato námitka však dle Ústavního soudu sama o sobě nemůže ve světle shora uvedených východisek představovat porušení žádného ústavně zaručeného základního práva či svobody stěžovatelek. Za rozhodující totiž Ústavní soud považuje následující:

42. Stěžovatelky netvrdily ani neprokazovaly nic, co by skutečnost, že předmětný pozemek byl na základě zákona č. 55/1947 Sb. předán do užívání právnické osobě, vyvracelo, naopak samy takové předání v roce 1952 v řízení před obecnými soudy tvrdily a toto nebylo ani mezi stranami sporné, ostatně tato skutečnost je v plném souladu i s uvedeným stanoviskem stěžovatelky II., formulovaném

jako námitka 5).

43. Ústavní soud již v minulosti mnohokráte poukázal na to, že byť může nesprávnou interpretací norem podústavního práva dojít k porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 2516/07 ze dne 28. 5. 2009 (N 124/53 SbNU 559)], primárně jsou k výkladu norem podústavního práva povolány obecné soudy, zejména Nejvyšší soud [k tomu srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2372/11 ze dne 3. 9. 2012 (N 146/66 SbNU 219); nález sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357); či nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857)]. Ústavnímu soudu tak zásadně nepřísluší výklad podústavního práva provedený k tomu určeným orgánem veřejné moci přehodnocovat, a to ani v případě odlišného názoru na správnou interpretaci určité právní normy [k tomu srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1056/07 ze dne 21. 5. 2008 (N 94/49 SbNU 409); nález sp. zn. I. ÚS 351/05 ze dne 3. 5. 2006 (N 94/41 SbNU 253); či nález sp. zn. II. ÚS 259/05 ze dne 21. 3. 2006 (N 65/40 SbNU 647)].

44. Jednoznačným výkladem restitučního důvodu dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě v tom smyslu, zda u něj postačuje pouhý nucený nájem (ev. pacht), či zda se ještě k tomu vyžaduje následné pozbytí vlastnického práva původního vlastníka ve prospěch státu či jeho organizací, se obecné soudy dosud výslovně nezabývaly. Ústavní soud na tomto místě jejich roli suplovat nemusí, neboť pro posouzení případu stěžovatelek vzhledem k jeho konkrétním okolnostem není rozřešení této interpretační otázky nutné.

45. Důležité totiž je, že již v době běhu lhůty pro uplatnění restitučního nároku podle zákona o půdě stěžovatelkám vzhledem k uvedenému výše sub 42. muselo být zřejmé, že přinejmenším formálně restituční důvod dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě v jejich případě naplněn byl. Předmětný pozemek byl přesně podle textu tohoto ustanovení přikázán do užívání právnické osobě na základě zákona č. 55/1947 Sb. Bez ohledu na další vývoj judikatury tak v době běhu této lhůty si stěžovatelky měly a mohly být vědomy, že v zájmu ochrany svých práv by měly restituční nárok ve vztahu k předmětnému pozemku uplatnit.

46. Nedosti však na tom. Jak vyplývá ze skutkových zjištění obecných soudů, stát si v období rozhodném dle § 4 odst. 1 zákona o půdě předmětný pozemek navíc přisvojil i vlastnicky, tedy ujal se jeho držby a de facto se k němu jako vlastník choval, přičemž toto vlastnické právo následně bylo zapsáno i v příslušné pozemkové evidenci, což se ještě po roce 1993 projevilo i v zápisu do katastru nemovitostí. Jen vlivem překryvu parcel, které odpovídaly předmětnému pozemku, došlo k tomu, že vlastnické právo bylo k tomuto pozemku zapsáno jak ve vztahu ke stěžovatelkám, tak ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi.

47. Stěžovatelky tedy přinejmenším věděly již v rozhodném období pro uplatnění restitučního nároku dle zákona o půdě o tom, že i kdyby v jejich případě nebyl naplněn restituční důvod dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě, stát fakticky s předmětným pozemkem nakládá jako vlastník, tedy jej převzal bez právního důvodu dle ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě. Tento závěr mohly stěžovatelky učinit i při zachování konstrukce prosazované stěžovatelkou II. v rámci námitky 5). Jakkoliv totiž zavedením nuceného pachtu předmětného pozemku v roce 1952 právním předchůdcům stěžovatelek vlastnické právo formálně odňato nebylo, následné nakládání státu a jeho organizací s předmětným pozemkem podle skutkových zjištění učiněných obecnými soudy jednoznačně svědčilo pro závěr, že stát si jej přisvojil.

48. Kromě výše uvedených skutečností (zápis vlastnického práva státu či jeho organizací k předmětnému pozemku před rokem 1990, vykonávání držby předmětného pozemku státem či jeho organizacemi za současného vyloučení držby právních předchůdců stěžovatelek, faktické částečné zastavění předmětného pozemku stavbami, a tedy úplné vyloučení vlastnické moci stěžovatelek i pro budoucnost) je v této souvislosti záhodno zmínit i vlastní tvrzení stěžovatelky I., že i československý

stát v období tzv. reálného socialismu měl za nutné pozemky pro výstavbu sídliště Černý most od všech vlastníků zapsaných v příslušné evidenci vykoupit, od stěžovatelek však předmětný pozemek nikdy nevykoupil.

49. Jakkoliv z toho stěžovatelka I. dovozuje, že stát s ní (resp. jejími právními předchůdci) stále nakládal jako s vlastníky pozemku, Ústavní soud má za to, že bylo na místě z této skutečnosti vyvodit závěr přesně opačný. Pokud totiž stát před výstavbou sídliště Černý Most měl podle stěžovatelky I. za nutné vykoupit či vyvlastnit všechny pozemky, na nichž toto sídliště mělo být postaveno, ale přes zahrnutí předmětného pozemku do tohoto záměru výstavby s právními předchůdci stěžovatelek nejednal, byl to signál, který měl stěžovatelkám napovědět, že stát jejich právní předchůdce za vlastníky předmětného pozemku nepovažuje, ale že na něj nahlíží jako na své vlastnictví (resp. na vlastnictví svých organizací).

50. Pro tento závěr ostatně svědčí i skutečnost, že duplicitní vlastnictví evidentně neexistovalo až do roku 2007, jak se stěžovatelky snaží Ústavní soud přesvědčit, nýbrž již dříve (již před rokem 1990 bylo v příslušných evidencích zapsáno vlastnické právo státu, resp. jeho organizací, k parcelám, které byly "předchůdkyněmi" předmětného pozemku), jen v roce 2007 se při obnově katastrálního operátu přišlo na překryv parcel, které vyústilo ve vytvoření parcely nové, odpovídající předmětnému pozemku, se zápisem duplicitního vlastnictví.

51. Ústavní soud tedy k prvé otázce vymezené výše sub 26. uzavírá, že byť se obecné soudy nezabývaly výkladem ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě v těch intencích, zda je pro naplnění tohoto důvodu nutné kromě přikázání do užívání právnické osobě i následné odnětí vlastnického práva či zda postačí samotné toto přikázání, je zřejmé, že v případě stěžovatelek byl tento restituční důvod dán buď sám, či ve spojení s restitučním důvodem dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, nebo byl dán alespoň druhý zmíněný restituční důvod samostatně.

B. Ke druhé otázce

VII. Obecná východiska

52. Kladná odpověď na prvou otázku vymezenou výše sub 26. sama o sobě ještě nemůže založit nedůvodnost ústavních stížností. Jak Ústavní soud, tak soudy obecné totiž shora sub 31. a 32. uvedený právní názor, že žalobou na určení vlastnictví nelze obcházet restituční předpisy, respektive z něj vyplývající důsledek, že neuplatnění nároku podle příslušného restitučního předpisu řádně a včas nelze zhojit pozdějším podáním žaloby na určení vlastnického práva k majetku, který měl být předmětem restitučního nároku, nepojímají jako absolutní.

53. Tam, kde žaloba k určení vlastnického práva k věci neslouží k obcházení restitučních právních předpisů, vyloučena neuplatněním restitučního nároku nutně být nemusí [nález sp. zn. I. ÚS 566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209)]. Ve všech takových případech musí obecné soudy pečlivě zvažovat všechna relevantní specifika a okolnosti [nález sp. zn. I. ÚS 89/07 ze dne 25. 6. 2009 (N 150/53 SbNU 825)]. Neměla-li určitá osoba pochybnosti, a ani vzhledem ke všem relevantním okolnostem takové pochybnosti objektivně mít nemohla, že je vlastníkem určité nemovitosti a nikdy způsobem uvedeným v § 6 odst. 1 zákona o půdě nebyla o vlastnické právo připravena, a z tohoto důvodu restituční návrh dle zákona o půdě neuplatnila v k tomu určené lhůtě, podání žaloby na určení vlastnického práva k dané nemovitosti vyloučeno není, pokud následně po uplynutí lhůty k uplatnění restitučního nároku bylo její vlastnické právo zpochybněno [k tomu srov. nález sp. zn. I. ÚS 709/09 ze dne 20. 10. 2009 (N 222/55 SbNU 85), nález sp. zn. I. ÚS 2299/13 ze dne 22. 4. 2014 (N 64/73 SbNU 221), nález sp. zn. I. ÚS 3248/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 95/61 SbNU 463) či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2609/2010].

54. Aby však šlo o takovou situaci, musí dotyčná osoba skutečně být v dobré víře, že vlastnické právo nikdy nepozbyla. Duplicita zápisu vlastnického práva je obecně důvodem k připuštění určovací žaloby, přičemž i ve věcech s restitučním pozadím může při zvážení všech specifik daného případu obecné pravidlo o zákazu obcházení restitučních předpisů podáním určovací žaloby prolomit [nález sp. zn. III. ÚS 3207/10 ze dne 31. 8. 2011 (N 146/62 SbNU 263)]. To však neznamená, že by v těchto případech duplicita vlastnictví postačovala (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3750/2010, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2026/2010). To ostatně vyplývá již z výše uvedeného stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, které by v opačném případě pozbývalo smyslu všude tam, kde existoval duplicitní zápis vlastnického práva.

55. Pro dovození dobré víry se totiž vyžaduje nejen odpovídající zápis vlastnického práva v pozemkové evidenci, ale rovněž faktický stav, v němž taková osoba nebyla zbavena držby dané nemovitosti či svou držbu následně obnovila a s touto i fakticky nakládala jako vlastník [nález sp. zn. I. ÚS 3206/10 ze dne 16. 4. 2013 (N 54/69 SbNU 81) či nález sp. zn. IV. ÚS 42/09 ze dne 29. 12. 2009 (N 260/55 SbNU 509), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2010, sp. zn. 22 Cdo 2700/2010, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2017, sp. zn. 28 Cdo 3361/2016].

56. Tento požadavek je tak v zásadě zrcadlovým odrazem úvah nastíněných výše sub 35. až 37. pro případy, v nichž k formálnímu odnětí vlastnického práva nedošlo. Právě fakticitě užívání nemovitosti tak obecné soudy přiznávají zásadní význam při posuzování, zda byla určitá osoba v dobré víře, že je nezpochybnitelným vlastníkem dané nemovitosti. Pokud je taková nemovitost užívána jinými osobami a je zastavěna, zpravidla to vylučuje, aby dotčená osoba mohla vycházet z toho, že její vlastnictví bude trvat v obsahu, v jakém trvalo před odnětím držby či v rozsahu podobném (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2081/2009).

VIII. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatelek

57. Co se týče druhé otázky, ani v ní stěžovatelky Ústavní soud nemohly přesvědčit, že jí patří záporná odpověď. Obecné soudy vymezily v souladu s dosavadní judikaturou předpoklad pro uplatnění výjimky z obecného zákazu obcházení restitučních právních předpisů určovacími žalobami. Stěžovatelky s těmito judikaturními závěry nepolemizovaly, pouze se snažily prokázat, že na jejich věc vůbec nedopadají, neboť v jejich případě restituční nárok dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě (respektive ani žádný jiný takový důvod) vůbec nebyl dán. Jelikož Ústavní soud v předchozí části vyložil, že obecné soudy nepochybily, pokud u stěžovatelek naopak restituční důvod dle § 6 odst. 1 zákona o půdě dovodily, otázka splnění předpokladů výjimky z výše uvedeného zákazu byla aktuální.

58. Podle zjištění obecných soudů stěžovatelky tyto předpoklady nesplňovaly. Byly sice zapsány jako vlastnice v katastru nemovitostí, nicméně stát se k nim jakožto k vlastnicím předmětného pozemku nechoval, a co je důležitější, tyto ani předmětný pozemek nedržely a ani s ním jinak vlastnicky nenakládaly, na rozdíl od státu a jeho organizací. Obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelky neprokázaly, že by s nimi stát po celou dobu jakožto s vlastnicemi jednal. To v zásadě připustily i samy stěžovatelky, které uvedly, že s nimi sice takto stát jednal (obracel se na ně jako na vlastnice předmětného pozemku), nicméně že si o tom neuchovaly žádné doklady. Ústavní soud tak nemůže tento skutkový závěr obecných soudů považovat za protiústavní.

59. Pokud se stěžovatelky odkazovaly na dopis vedlejší účastnice z roku 2004, vyzývající je k zahájení jednání o majetkoprávním vypořádání ohledně pozemku zapsaného v katastru jakožto jedna z parcel, které následně při obnově katastrálního operátu v roce 2007 vytvořil předmětný pozemek, pak opět z ústavněprávních pozic nelze nic vytknout závěru, že tento dopis neprokazuje, že by vedlejší účastník se stěžovatelkami nakládal jako s vlastnicemi. Kromě toho, že v tomto dopise vlastnické právo stěžovatelek výslovně uznáno není, nelze odhlédnout ani od toho, že v této době existovaly paralelně

vedle sebe dva vzájemně se vylučující zápisy vlastnického práva ve vztahu k předmětnému pozemku, z nichž u jednoho byly jako vlastnice zapsány stěžovatelky, u druhého vedlejší účastník. Bez bližších informací tak není zřejmé, co přesně mělo být předmětem tohoto majetkoprávního vyrovnání, zejména zda vedlejší účastník předmětný pozemek považoval za vlastnictví stěžovatelek a chtěl jej odkoupit, zda chtěl odstranit překrývání se parcel, přičemž předmětný pozemek považoval pouze za své vlastnictví, či zda snad o tomto překrývání se nevěděl, a tedy obě parcely považoval za vlastnictví toho, kdo u nich byl zapsán jako vlastník (pak tedy současně považoval za vlastnice předmětného pozemku stěžovatelky i sebe sama).

60. Za rozhodující je však třeba v souladu s východisky uvedenými v části VII. tohoto nálezu považovat, že stěžovatelkám, respektive jejich právním předchůdcům, byla odňata držba předmětného pozemku, tito s ním vlastnicky nenakládali, a naopak byli svědky toho, jak se předmětný pozemek stal součástí výstavby sídliště Černý Most bez toho, aby do tohoto záměru mohli jakýmkoliv způsobem zasáhnout. V řízení před obecnými soudy tedy bylo bezpečně a způsobem nevzbuzujícím žádné pochybnosti o své ústavní konformitě prokázáno, že stěžovatelky ani jejich právní předchůdci držbu předmětného pozemku v době po jeho přikázání do hospodaření jiné osoby v roce 1952 nevykonávali, tuto vykonával stát, resp. jeho organizace, které s předmětným pozemkem nakládaly jako vlastníci, a to bez ohledu na vůli stěžovatelek a jejich právních předchůdců. Jelikož stát, respektive vedlejší účastník, ani po roce 1992 nepřestával s předmětným pozemkem nakládat jako vlastník, nelze dovodit, že by stěžovatelky mohly být v dobré víře ohledně toho, že stát jejich vlastnické právo k předmětnému pozemku uznává a že neuplatnění restitučního nároku vůči němu nemůže mít za následek ztrátu jejich možnosti se vydání tohoto pozemku domáhat.

61. Pokud za těchto okolností obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelky neprokázaly naplnění předpokladů závěru, že jimi podaná žaloba na určení vlastnického práva k předmětnému pozemku není obcházením příslušných restitučních právních předpisů, neboť nedovodily jejich dobrou víru o tom, že předmětný pozemek jim (či jejich právním předchůdcům) nezpochybnitelně vlastnicky patří, nemá Ústavní soud tomuto závěru z ústavněprávního hlediska co vytknout.

62. Ústavní soud tedy ke druhé otázce položené výše sub 26. shrnuje, že u stěžovatelek nebyl dán důvod k neuplatnění obecného zákazu obcházet podmínky pro uplatnění restitučního nároku podle zákona o půdě, ve vztahu k němuž byly osobami oprávněnými dle § 4 tohoto zákona, uplatněním žaloby na určení vlastnického práva k předmětnému pozemku. Obecné soudy tak svými napadenými rozhodnutími nevyšinuly z mezí ústavní konformity.

63. Jako obiter dictum Ústavní soud považuje za prospěšné uvést, že rovněž zvažoval, zda vzhledem ke specifické situaci stěžovatelek není aplikace jinak správných výše nastíněných obecných závěrů v extrémním rozporu s požadavky spravedlnosti. Nelze totiž pominout, že značná část judikatury, o níž se tyto obecné závěry opírají, byla precizována až časem po uplynutí lhůty k uplatnění restitučních nároků dle zákona o půdě. Za rozhodující v tomto ohledu však Ústavní soud považuje, že stěžovatelky si ve lhůtě pro uplatnění restitučního nároku dle zákona o půdě musely být vědomy skutečností odůvodňujících závěr, že stát jejich vlastnické právo zpochybňuje, zejména že je zcela vyloučil z užívání předmětného pozemku, rozhodování o něm atd., i toho, že přesně na jejich situaci přesně dopadá ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě, tedy měly a mohly za těchto okolností možnost učinit závěr, že v jejich případě je dán restituční nárok, a to ať už dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě nebo dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě.

64. Žádnou argumentaci ohledně překvapivosti vývoje judikatury v tomto směru žádná ze stěžovatelek v řízení o ústavní stížnosti nevznesla. Ústavní soud, vycházeje ze zásady, že není povinen dohledávat nad rámec argumentace uvedené v ústavní stížnosti další skutečnosti, které by mohly zakládat porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod [srov. k tomu nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145)], se tedy spokojil se se závěrem

uvedeným výše sub 63.

C) Ke zbývajícím částem ústavních stížností

IX. K dalším námitkám

65. Ostatní námitky uplatněné stěžovatelkami v jejich ústavních stížnostech v rozsahu, v němž na ně nedopadají východiska formulovaná shora výše v částech V. a VII. tohoto nálezu, by samy o sobě zakládaly zjevnou neopodstatněnost ústavní stížnosti. Jednotlivě se k nim Ústavní soud vyjadřuje následovně:

66. Pro námitky 1) a 4) v zásadě platí závěry učiněné výše v částech VI. a VIII. tohoto nálezu. Jak vyplývá již z výše uvedeného, pokud stěžovatelky staví podstatnou část své argumentace na tom, že ony i jejich právní předchůdci byli kontinuálně vlastníky předmětného pozemku a nikdy formálně vlastnické právo nepozbyli, nijak se tím nedostávají do rozporu se závěry obecných soudů, podle nichž sama tato skutečnost nevylučuje závěr, že byly oprávněnými osobami ve smyslu § 4 zákona o půdě k uplatnění restitučního nároku dle § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě, eventuálně, jak doplnil Ústavní soud, dle § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě.

67. Jak vyplývá z výše uvedeného sub 4., zápisem duplicitního vlastnického práva ve prospěch vedlejšího účastníka nebylo do katastru nemovitostí jeho vlastnické právo "vpašováno", tedy že by v něm do té doby nebylo zapsáno vůbec, ale došlo k němu na základě překryvu parcel, u nichž byli jako vlastníci zapsáni jak stěžovatelky, tak i vedlejší účastník, jak ostatně tento sám uvedl ve svém vyjádření. Argument dobré víry a důvěry v materiální publicitu zápisu v katastru nemovitostí tak mohl úspěšně uplatňovat i on (viz dále sub 73.).

68. Na námitku 2) Ústavní soud odpovídá tak, že specifika případu stěžovatelek nevykazují takovou závažnost, že by jejich nezohledněním ze strany obecných soudů způsobem, jehož se stěžovatelky domáhají, mohlo být porušeno některé jejich ústavně zaručené základní právo či svoboda. Stěžovatelka I. se pokusila ve své ústavní stížnosti a následně v replice k vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejšího účastníka poskytnout dostatečná specifika svého případu, která by takový závěr dokládala, nicméně tato snaha nemohla ani potenciálně být úspěšná.

69. Ústavní soud zde může toliko odkázat na své závěry verbalizované výše sub 60., že stěžovatelky ani jejich právní předchůdci skutečně nemohli být v omylu ohledně toho, že držbu předmětného pozemku nevykonávají a že se k němu fakticky jako vlastníci nechovají, neboť na něm úplně jiný subjekt staví sídliště zcela bez ohledu na jejich vůli, a sub 45., že stěžovatelky si musely být vědomy skutečnosti, že předáním předmětného pozemku do užívání třetí osobě v roce 1952 naplňuje hypotézu právní normy obsažené v § 6 odst. 1 písm. t) zákona o půdě.

70. Kromě toho je pro námitku 2) stěžejní, že situace stěžovatelek se, jak vyplývá z četné judikatury zejména obecných soudů uvedené výše v částech V. a VII. tohoto nálezu, výrazně nelišila od mnohých jiných případů, v nichž bylo dovozeno, že samotný zápis vlastnického práva do příslušné pozemkové evidence či katastru nemovitostí jako důvod pro připuštění určovací žaloby namísto uplatnění restitučního nároku nestačí, jestliže fakticky stát či jeho organizace (a jejich právní nástupci) vykonávali držbu daných nemovitostí, již naopak domnělí vlastníci zcela pozbyli a byli si vědomi toho, že se stát, jeho organizace či právní nástupci k daným nemovitostem chovají jako vlastníci.

71. Odkazovala-li dále stěžovatelka I. na skutečnost, že její vlastnické právo k předmětnému pozemku bylo potvrzeno i v rozhodnutích vydaných v rámci dědického řízení, pak opomíjí, že obecné soudy se s touto námitkou již vypořádaly. Již nalézací soud na s. 12 svého napadeného rozsudku

uvedl, že rozhodnutí v řízeních o dědictví mají toliko deklaratorní povahu, a tedy z nich vlastnické právo dovozeno být nemůže. Jak navíc poznamenal odvolací soud na s. 11 svého napadeného rozhodnutí, předmětný pozemek nebyl zahrnut do dědického řízení po smrti matky stěžovatelky II. v roce 1986, což zpochybňuje tvrzení stěžovatelek, že kontinuálně byly za vlastnice předmětného pozemku ony a jejich právní předchůdci považováni.

72. Námitka stěžovatelky II., že vlastnické právo na ni přešlo již okamžikem úmrtí její matky, není z hlediska toho, co se jí stěžovatelka snaží prokázat, relevantní. Nejvyšší soud ze skutečnosti, že předmětný pozemek nebyl zahrnut do dědického řízení, vyvodil toliko tu konkluzi, že stěžovatelka II. v danou dobu musela vědět, že pokud by předmětný pozemek stát považoval za vlastnictví jejího právního předchůdce, pak by jej byl do dědického řízení zahrnul. Neučinil-li tak, mělo to u stěžovatelky II. přinejmenším vyvolat pochybnost o jejím vlastnictví k předmětnému pozemku, respektive o jeho nezpochybňování státem. Že v dodatečném dědickém řízení nakonec byl předmětný pozemek stěžovatelce II. přiřknut, to pak sice mohlo její dobrou víru obnovit, nicméně vzhledem k deklaratorní povaze rozhodnutí o dědictví, na niž obecné soudy poukázaly, nemohla tato dobrá víra stěžovatelky obstát i vůči vedlejšímu účastníkovi.

73. Námitka 3) rovněž nebyla způsobilá Ústavní soud přesvědčit. Obecné soudy vzaly za prokázané, že i vedlejšímu účastníkovi svědčil zápis vlastnického práva k předmětnému pozemku v pozemkové evidenci před rokem 1993, ale i v katastru nemovitostí po roce 1993. Odkaz na materiální publicitu zápisu v katastru nemovitostí tak v posuzované věci nemůže být rozhodující, neboť materiální publicita svědčila i vedlejšímu účastníkovi. Paralelně tak vedle sebe existovaly dva zápisy vlastnického práva k témuž pozemku v důsledku jeho nešťastného dvojího vyparcelování, přičemž stěžovatelky netvrdily ani neprokazovaly, že by některý z těchto dvou zápisů a priori byl vůči tomu druhému méněcenný, tvrdily toliko, že si zápisu vlastnického práva ve prospěch vedlejšího účastníka nebyly vědomy.

74. Kromě toho dlužno podotknout, že víra v materiální publicitu zápisu v katastru nemovitostí pro účely výjimky z nepřípustnosti obcházení restitučních právních předpisů žalobou na určení vlastnického práva nemůže jednoduše přebít shora popsané skutečnosti (viz výše sub 60.), v jejichž důsledku si musely stěžovatelky v době před uplynutím lhůty k uplatnění restitučního nároku dle zákona o půdě být vědomy toho, že se k nim stát jakožto k vlastnicím předmětného pozemku nechová.

X. Závěr

75. Ústavní soud tedy shrnuje, že měla a mohla-li určitá osoba vědět, že v době rozhodné pro uplatnění restitučního nároku ve vztahu k určité nemovitosti je osobou oprávněnou k jeho uplatnění a že některý z restitučních důvodů výslovně dopadá na její situaci, nelze považovat bez ohledu na další vývoj judikaturního výkladu těchto restitučních důvodů za porušení jejího práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny či na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny, jestliže obecné soudy zamítnou její žalobu na určení vlastnického práva k nemovitosti s odkazem na to, že by tím byl obcházen účel a smysl daného restitučního právního předpisu. Za takových okolností totiž nebylo nepřiměřené od takové osoby požadovat, aby restituční nárok v zájmu ochrany vlastních práv uplatnila.

76. Protože Ústavní soud neshledal všechny námitky uplatněné v ústavních stížnostech jako zjevně neopodstatněné, ale zároveň v žádném rozsahu neshledal ústavní stížnosti důvodnými, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelek nedošlo, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ústavní stížnost zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)
- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování